

Katarzyna A. Kuć-Czajkowska*

FUNKCJE METROPOLITALNE WARSZAWY, PRAGI I BUDAPESZTU

Stolice państw Europy Środkowo-Wschodniej w ostatnim okresie odnotowały szczególnie wzrost. Rodzi się pytanie o siłę tego wzrostu i o to, czy pozwolił on na nadrobienie wieloletnich zaległości. Celem artykułu jest porównanie funkcji wpływających na międzynarodową pozycję Warszawy, Pragi i Budapesztu oraz identyfikacja czynników, które stymulują bądź hamują rozwój funkcji metropolitalnych w analizowanych miastach. Artykuł składa się z dwóch części. Pierwsza przedstawia pozycję Warszawy, Pragi i Budapesztu w systemie metropolii w świetle kilku międzynarodowych klasyfikacji. W drugiej znalazła się definicja funkcji metropolitalnych. W tym fragmencie analizie poddano następujące funkcje metropolitalne Warszawy, Pragi i Budapesztu: ośrodek biznesu, ośrodek przestrzeni dla biznesu, ośrodek nauki i wiedzy oraz węzła komunikacyjnego.

1. Miejsce Warszawy, Pragi i Budapesztu w sieci metropolii europejskich w świetle międzynarodowych klasyfikacji

Zgodnie z zasadą, iż podstawowym narzędziem poprawności badań i studiów dotyczących miast jest ich umiejętna klasyfikacja, w literaturze przedmiotu funkcjonują dziesiątki typologii hierarchiczno-funkcjonalnych. Jak wygląda pozycja Warszawy, Pragi i Budapesztu w sieci metropolii w świetle kilku międzynarodowych typologii?

Usługi finansowe, przemysł wysokich technologii oraz znaczenie funkcji gospodarczych o zasięgu międzynarodowym stanowiło podstawę klasyfikacji opublikowanej w 1989 r. przez R. Bruneta (tab. 1). Analizowane stolice zostały umieszczone w V kategorii aglomeracji miejskich, obok Wiednia i Kijowa (Gawruszewski et al. 1998, s. 7).

Tab. 1. Ranga aglomeracji miejskich w Europie

Kategoria w klasyfikacji	Miasta polskie	Miasta europejskie
I		Londyn, Paryż
II		Mediolan
III		Barcelona, Berlin, Bruksela, Frankfurt nad Menem, Madryt, Monachium, Moskwa, Rotterdam, Rzym
IV		Ateny, Hamburg, Kopenhaga, Lyon, St. Petersburg, Stuttgart, Turyn, Zurych
V	Warszawa	Antwerpia, Budapeszt , Dortmund, Genewa, Kijów, Marsylia, Neapol, Praga , Tuluza, Wiedeń

Źródło: Brunet 1989.

* Wydział Politologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Z kolei autorzy zestawienia powstałego na podstawie *Mapy europejskiej sieci miast oraz połączeń transportowych* (Treuner 1994, s. 38–43) wyróżnili trzy kategorie ośrodków miejskich, a w ramach każdej z nich wyodrębnili podtypy (tab. 2). Warszawa, Praga i Budapeszt zostały sklasyfikowane (razem z Lizboną oraz, co ciekawe, Bukaresztem i Belgradem) jako ośrodki podtypu IIb – miasta, które powinny uzyskać rangę ośrodków europejskich w pierwszej kolejności.

Tab. 2. Klasyfikacja na podstawie *Mapy europejskiej sieci miast oraz połączeń transportowych*

Kategorie ośrodków miejskich	Miasta polskie	Miasta europejskie
I – OŚRODKI MIEJSKIE O ZNACZENIU MIĘDZYNARODOWYM		
Ia – miasta międzynarodowe		Londyn, Paryż Berlin, Madryt, Rzym
Ib – miasta, które powinny uzyskać rangę ośrodków międzynarodowych w pierwszej kolejności		Stambuł, Moskwa
Ic – miasta, które powinny uzyskać rangę ośrodków międzynarodowych w dalszej kolejności		Genewa
Id – miasta pełniące wyspecjalizowane funkcje w skali międzynarodowej		
II – OŚRODKI MIEJSKIE O ZNACZENIU EUROPEJSKIM		
IIa – miasta europejskie		Bruksela, Ateny, Lyon, Mediolan, Barcelona, Randstad-Holland, konurbacja Ruhry, Frankfurt nad Menem, Monachium, Hamburg, Zurych, Kopenhaga, Sztokholm, Wiedeń
IIb – miasta, które powinny uzyskać rangę ośrodków europejskich w pierwszej kolejności	Warszawa	Birmingham, Manchester, Glasgow, Lizbona, Bordeaux, Marsylia, Praga , Ryga, Budapeszt , Bukareszt, Belgrad
IIc – miasta, które powinny uzyskać rangę ośrodków europejskich w dalszej kolejności		St. Petersburg, Mińsk, Kijów
III – OŚRODKI MIEJSKIE O ZNACZENIU KRAJOWYM		
IIIa – miasta o znaczeniu krajowym		Luksemburg, Bazylea, Stuttgart, Mannheim, Norymberga, Hanower, Dublin, Oslo, Helsinki
IIIb – miasta, które powinny uzyskać rangę ośrodków krajowych w pierwszej kolejności	Gdańsk, Kraków, Katowice, Poznań, Szczecin Wrocław	Drezno, Lipsk, Brema, Strasburg, Tuluza, Porto, Walencja, Turyn, Sofia, Florencja, Neapol, Tallin, Wilno, Lwów, Zagrzeb, Bratysława, Lublana
IIIc – miasta, które powinny uzyskać rangę ośrodków krajowych w dalszej kolejności		Kiszyniów, Odessa

Typologia przygotowana pod kierunkiem S. Contiego (tab. 3) wskazuje na Budapeszt jako lidera transformacji polityczno-gospodarczej w Europie Środkowo-Wschodniej lat dziewięćdziesiątych. Na drugim miejscu, biorąc pod uwagę cechy społeczno-ekonomiczne oraz infrastrukturę kultury i nauki, znalazła się Warszawa. Praga natomiast zajmowała drugą pozycję ze względu na funkcje międzynarodowe, a trzecią – z uwagi na infrastrukturę kultury i nauki oraz cechy społeczno-ekonomiczne.

Tab. 3. Transformacja dużych miast w państwach Europy Środkowo-Wschodniej

Funkcje międzynarodowe: studenci cudzoziemcy, zagraniczne firmy ubezpieczeniowe, banki zagraniczne, międzynarodowe targi handlowe, cudzoziemcy, zagraniczne towarzystwa lotnicze, loty i pasażerowie, loty międzynarodowe	Cechy społeczno-ekonomiczne: wzrost liczby ludności w latach 1980–1990, gęstość zaludnienia, bezrobocie, sieć metra, taksówki, liczba ludności czynnej zawodowo w ogóle, liczba ludności czynnej zawodowo w przemyśle, usługach i transporcie	Infrastruktura kultury i nauki: liczba muzeów, przeciętna liczba zwiedzających muzea, liczba teatrów, liczba przedstawień w teatrach, pracownicy naukowo-badawczy, liczba studentów
1. Budapeszt	1. Budapeszt	1. Budapeszt
2. Praga	2. Warszawa	2. Warszawa
3. Warszawa	3. Praga	3. Praga

Źródło: Bonaverro, Conti 1996, s. 47–65.

Bohdan Jałowicki (tab. 4) umieścił analizowane stolice w najniższej grupie – metropolii regionalnych o przewadze funkcji krajowych, z tym że Praga i Budapeszt znalazły się w grupie metropolii typu D wyróżniających się średnio rozwiniętymi usługami metropolitalnymi i funkcjami międzynarodowymi oraz średnią dostępnością. Warszawa natomiast została umieszczona w najniższej grupie E, do której należą miasta cechujące się słabo rozwiniętymi usługami metropolitalnymi i funkcjami międzynarodowymi, a także niedostateczną dostępnością. Należy zgodzić się z S. Furmanem (2000, s. 440), iż ocena stolicy Polski była „zbyt krytyczna”, a w aglomeracji można znaleźć wszystkie cechy metropolii, choć są one rzeczywiście słabo rozwinięte.

W ostatnich latach badania nad miastami prowadzone są w ramach programu ESPON (*European Spatial Planning Observation Network*). W realizowanym w latach 2005–2006 projekcie wyróżniono następujące grupy: globalne węzły (Londyn, Paryż), lokomotywy Europy (np. Wiedeń, Kopenhaga, Madryt, Rzym), silne MEGA (Europejskie Metropolitalne Obszary Rozwoju: Oslo, Ateny), potencjalne MEGA, słabe MEGA, FUA (Funkcjonalne Obszary Miejskie) o znaczeniu transnarodowym/krajowym, FUA zorientowane regionalnie/lokalnie. Warszawę, Pragę i Budapeszt zidentyfikowano jako potencjalne MEGA, ośrodki, które mogą być podstawą realizacji założenia o policentrycznych regionach europejskich; regiony te zaś stałyby się motorami Europy w drodze do zrównoważonego rozwoju i konkurencyjności kontynentu (Projekt ESPON nr 3.1, 2006, s. 26).

Tab. 4. Klasyfikacja metropolii europejskich

Pozycja hierarchiczna	Cechy strukturalne	Typ A: bardzo silna koncentracja decyzji i funkcji międzynarodowych	Typ B: różnicowana struktura działalności, silna koncentracja przedsiębiorców i instytucji międzynarodowych o zasięgu europejskim, bardzo dobra dostępność	Typ C: lekko zaznaczona specjalizacja funkcji międzynarodowych	Typ D: średnio rozwinięte usługi metropolitalne i funkcje międzynarodowe, średnia dostępność	Typ E: słabo rozwinięte usługi metropolitalne i funkcje międzynarodowe, niedostateczna dostępność
Metropolie światowe	Londyn Paryż					
Metropolie europejskie		Amsterdam, Bruksela Düsseldorf, Frankfurt, Genewa, Hamburg, Mediolan, Monachium, Strasburg, Wiedeń, Zurych				
Metropolie międzynarodowe		Antwerpia, Bazylea Hanower, Kolonia-Bonn Luksemburg, Lyon, Rotterdam, Stuttgart		Barcelona, Berlin, Bonna, Florencja, Haga, Kopenhaga Madryt, Neapol Rzym, Sztokholm		
Metropolie regionalne o przewadze funkcji krajowych			Edynburg Marsylia		Ateny, Budapeszt , Genewa, Glasgow, Helsinki, Lille, Lizbona, Praga , Turyn, Wenecja	Belfast, Bristol, Grenoble, Manchester, Montpellier, Nancy-Metz, Nicea, Salzburg, Oslo, Saloniki, Sewilla, Tuluza, Walencja, Warszawa

Źródło: Jałowicki 1999, s. 45.

Przegląd międzynarodowych typologii miast pozwala na następujące konstatacje.

- 1) Przytoczone klasyfikacje są „wycinkiem” światowego wysiłku naukowego w dziedzinie typologii miast. Autorce artykułu zależało na przeglądzie klasyfikacji od początku przemian ustrojowo-gospodarczych w państwach Europy Środkowo-Wschodniej do czasów współczesnych.
- 2) Przedstawione klasyfikacje różnią się kryteriami stanowiącymi podstawę podziału zbioru miast oraz przyporządkowania do nich poszczególnych miast. Typologia B. Jałowieckiego różnicuje znaczenie analizowanych stolic, natomiast autorzy rankingów z 1989, 1994 r. oraz klasyfikacji przygotowanej w ramach projektu ESPON sytuują rozwój miast na jednakowym poziomie. W zestawieniu S. Contiego, analizującym pozycję stolic Europy Środkowo-Wschodniej, znajduje zaś potwierdzenie dominujące znaczenie Budapesztu w latach dziewięćdziesiątych.
- 3) Miejsce Warszawy, Pragi i Budapesztu w zbiorze metropolii charakteryzuje się za pomocą różnych wskaźników demograficznych, społecznych, ekonomicznych. Kluczowym problemem jest porównywalność danych oraz заниżanie bądź zawyżanie pozycji miast, np. klasyfikacja z 1989 r. w jednym rzędzie z Warszawą, Pragą i Budapesztem lokuje Wiedeń i Kijów. Typologia z 1995 r. określa pozycję trzech miast jako niską w porównaniu z rangą miast stołecznych podobnej wielkości, np. Wiedniem. Autorzy tej klasyfikacji zrównują znaczenie Warszawy, Pragi i Budapesztu z Bukaresztem i Belgradem. Zestawienie B. Jałowieckiego ocenia pozycję Warszawy zbyt krytycznie, lokując ją w najniższej grupie metropolii.

2. Funkcje metropolitalne

Przez funkcje metropolitalne należy rozumieć funkcje: II, III i IV sektora o zasięgu nie mniejszym niż krajowy, a w przeważającej mierze ponadkrajowym¹ (tab. 5). Funkcje te mogą być mniej lub bardziej rozwinięte. Mogą współwystępować z różnym nasileniem w różnym czasie. Inne funkcje były charakterystyczne dla gospodarki industrialnej, inne występują w dobie ewolucji w kierunku gospodarki opartej na wiedzy, a inne są charakterystyczne dla gospodarki opartej na wiedzy. Funkcje metropolitalne w skali krajowej, ponadnarodowej, europej-

¹ Zasięg oddziaływania metropolii oraz rodzaj wypełnianych funkcji różnicuje miasta rangi krajowej, regionalnej (ponadkrajowej), kontynentalnej i globalnej. W tym zhierarchizowanym systemie metropolie globalne pełnią funkcję węzłową w gospodarce oraz sterują procesami globalizacji, kontrolując gospodarkę światową. Metropolie kontynentalne, posiadające nie w pełni zróżnicowane funkcje międzynarodowe, opierają swój rozwój na ponadnarodowych powiązaniach pozwalających na kontrolę gospodarki w skali kontynentalnej. Metropolie regionalne (ponadkrajowe) odgrywają węzłową rolę w skali kilku sąsiadujących państw, wyróżniają się zaznaczoną specjalizacją światową, ale nie są zdolne do pełnienia funkcji sterujących i kontrolnych w szerszej skali (Jałowiecki 2000, s. 23). Metropolie krajowe zajmują dominującą pozycję w państwie oraz wypełniają funkcje, które tylko w pewnych aspektach mają charakter międzynarodowy i przekraczają granice państw (np. siedziby przedstawicielstw dyplomatycznych).

skiej (kontynentalnej) czy światowej pełni cały obszar metropolitalny, a nie tylko główne miasto (ośrodek metropolitalny). Mogą one być zlokalizowane w różnych częściach obszaru metropolitalnego (Gawryszewski et al. 1998, s. 89).

Tab. 5. Funkcje metropolitalne – zakres przestrzenny i rodzaje działalności

Zasięg przestrzenny	Rodzaj działalności (sektor)			
	I (rolnictwo)	II (przemysł)	III (usługi)	IV (usługi wyższego rzędu, np. nauka)
Krajowy				
Regionalny (ponadkrajowy)				
Europejski (kontynentalny)				
Globalny				

Źródło: na podstawie: Korcelli-Olejniczak 2004, s. 37.

Podzbiorem funkcji metropolitalnych są funkcje stołeczne, których jedyną możliwą lokalizacją jest stolica państwa (Gawryszewski et al. 1998, s. 112). Taka lokalizacja wynika z samego charakteru tych funkcji. W mieście stołecznym mają swoje siedziby władze państwowe i administracyjne, przedstawicielstwa dyplomatyczne, centra zarządzania, filie transnarodowych przedsiębiorstw. Naturą stołeczności jest funkcja symboliczno-integracyjna, wytwarzanie wzorów kultury i ich upowszechnianie, kształtowanie standardów, zróżnicowany potencjał w zakresie nauki i sztuki, bogata oferta kulturalna, handlowa i usługowa (Jałowicki 1989, s. 73). Innymi słowy, katalog funkcji stołecznych z różną intensywnością współwystępuje w grupie funkcji metropolitalnych. Taka unikatowa lokalizacja podzbioru funkcji stołecznych „pomaga” miastu w rozwijaniu grupy funkcji metropolitalnych.

Funkcje metropolitalne to główne dziedziny działalności mieszkańców, dlatego by dokonać ich oceny, konieczne staje się spojrzenie na liczbę ludności i poziom urbanizacji analizowanych miast.

Tab. 6. Powierzchnia i liczba ludności miast (2003 r.)

Miasto	Powierzchnia	Liczba ludności (tys.)	Liczba ludności na 1 km ²	Udział ludności stolicy w ludności państwa (procent)
Budapeszt	525,2 km ²	1705,3	3274	16,9
Praga	496,2 km ²	1165,5	2350	11,4
Warszawa	516,9 km ²	1689,5	3269	4,4

Źródło: *Rocznik Statystyczny Warszawy*, 2006, s. 410–411.

Stolice mają porównywalną powierzchnię (tab. 6). Budapeszt i Warszawę charakteryzuje zbliżona liczba ludności oraz prawie identyczna gęstość zaludnienia. Zjawisko dużej koncentracji ludności w stolicy występuje na Węgrzech i w Czechach: prawie 17% ludności Węgier mieszka w stolicy, nieznacznie mniej – 11,4% ludności Czech – mieszka w Pradze. Poziom urbanizacji w Polsce należy do najniższych z analizowanych miast – Warszawę zamieszkuje jedynie 4,4% ludności Polski.

2.1. Funkcja ośrodka biznesu

O pełnieniu przez miasto tej funkcji świadczy obecność instytucji reprezentujących centrale międzynarodowych korporacji, firm i filii przedsiębiorstw transnarodowych, koncentracja instytucji otoczenia biznesu: giełd, banków, firm konsultingowych, reklamowych, promocyjnych, towarzystw ubezpieczeniowych².

Warszawa, Praga i Budapeszt po wejściu do struktur UE są obszarem intensywnej „penetracji” firm zagranicznych. Świadczą o tym m.in. wyniki raportu *European Cities Monitor*, w świetle których Praga jest najbardziej atrakcyjnym z analizowanych miast miejscem do lokalizacji biznesu. W 2006 r. zajęła 13. pozycję na 33 badane ośrodki. Warszawa, stając się miejscem atrakcyjnym dla inwestorów, w ogólnym rankingu awansowała na 18. pozycję. Na 22. miejscu został sklasyfikowany Budapeszt (tab. 7).

Tab. 7. Ranking atrakcyjności metropolii dla biznesu

Pozycja w klasyfikacji	Miasto				
	1990	1998	2002	2004	2006
1.	Londyn	Londyn	Londyn	Londyn	Londyn
2.	Paryż	Paryż	Paryż	Paryż	Paryż
3.	Frankfurt	Frankfurt	Frankfurt	Frankfurt	Frankfurt
4.	Bruksela	Bruksela	Bruksela	Bruksela	Barcelona
5.	Amsterdam	Amsterdam	Amsterdam	Amsterdam	Bruksela
6.	Düsseldorf	Barcelona	Barcelona	Barcelona	Amsterdam
7.	Zurych	Madryt	Madryt	Madryt	Madryt
8.	Genewa	Zurych	Mediolan	Monachium	Berlin
9.	Mediolan	Dublin	Berlin	Berlin	Monachium
10.	Glasgow	Mediolan	Zurych	Zurych	Zurych

² Ze względu na możliwości artykułu nie zostały przywołane statystyki porównujące liczbę firm konsultingowych, reklamowych, promocyjnych, banków itp. występujących w stolicach. Warto odnotować, że w analizowanych przez P.J. Taylora (2003) powiązaniach 35 metropolii europejskich Praga zajęła dziewiąte miejsce ze wskaźnikiem powiązań 0,43, Warszawa dziesiąte ze wskaźnikiem 0,42, a Budapeszt jedenaste ze wskaźnikiem 0,41. W przypadku powiązań banków i instytucji finansowych dziewiątą pozycję zajęła Warszawa (wskaźnik 0,53), a Praga i Budapeszt uplasowały się odpowiednio na szesnastym i siedemnastym miejscu ze wskaźnikami: 0,44 i 0,41.

Tab. 7 – cd.

Pozycja w klasyfikacji	Miasto				
	1990	1998	2002	2004	2006
11.	Barcelona	Monachium	Monachium	Mediolan	Dublin
12.	Monachium	Berlin	Dublin	Dublin	Mediolan
13.	Manchester	Genewa	Düsseldorf	Praga	Praga
14.	Hamburg	Manchester	Sztokholm	Manchester	Düsseldorf
15.	Berlin	Lizbona	Genewa	Sztokholm	Lizbona
16.	Lizbona	Düsseldorf	Praga	Lizbona	Hamburg
17.	Madryt	Hamburg	Lizbona	Genewa	Sztokholm
18.	Lyon	Sztokholm	Hamburg	Düsseldorf	Warszawa
19.	Sztokholm	Glasgow	Manchester	Hamburg	Birmingham
20.	Wiedeń	Lyon	Lyon	Warszawa	Genewa
21.	Budapeszt	Kopenhaga	Glasgow	Lyon	Manchester
22.	Ateny	Wiedeń	Rzym	Wiedeń	Budapeszt
23.	Praga	Rzym	Wiedeń	Budapeszt	Wiedeń
24.	Moskwa	Praga	Kopenhaga	Glasgow	Lyon
25.	Warszawa	Warszawa	Budapeszt	Rzym	Glasgow
26.		Budapeszt	Warszawa	Kopenhaga	Rzym
27.		Turyń	Helsinki	Moskwa	Kopenhaga
28.		Oslo	Ateny	Helsinki	Leeds
29.		Ateny	Oslo	Ateny	Bukareszt
30.		Moskwa	Moskwa	Oslo	Helsinki
31.					Moskwa
32.					Ateny
33.					Oslo

Źródło: opracowanie na podstawie raportów *European Cities Monitor* 1990, 1998, 2002, 2004, 2006.

Z tab. 8 wynika, że do podstawowych czynników decydujących o lokalizacji biznesu w Warszawie należą: koszty zatrudnienia pracowników, wartość powierzchni biurowej w stosunku do jej standardu, dostępność powierzchni biurowej, klimat dla rozwoju biznesu oraz dostępność wykwalifikowanej, znającej języki obce kadry. Z kolei do mocnych stron Pragi zalicza się: klimat dla biznesu, koszty zatrudnienia pracowników, wartość i dostępność przestrzeni biurowej, łatwy dostęp do rynków zbytu, czystość środowiska. W przypadku inwestycji w Budapeszcie przedsiębiorcy dostrzegają następujące mocne strony miasta: klimat dla biznesu tworzony przez rząd, koszty zatrudnienia pracowników oraz wartość i dostępność przestrzeni biurowej.

Jakie zatem czynniki decydują o „przyciąganiu” międzynarodowego kapitału do Warszawy, Pragi i Budapesztu, a jakie niekorzystnie wpływają na decyzję o lokalizacji firmy w tych miastach? Innymi słowy, co stymuluje, a co hamuje rozwój funkcji ośrodka biznesu?

Tab. 8. Szczegółowy ranking *European Cities Monitor 2006* dla Warszawy, Pragi i Budapesztu

Najlepsze miasto ze względu na:	Miejsce w rankingu		
	Warszawa	Praga	Budapeszt
Łatwy dostęp do rynków zbytu i klientów	19	18	25
Dostępność wykwalifikowanej kadry	17	23	25
Połączenia transportowe z innymi miastami i połączenia międzynarodowe	23	23	28
Jakość usług telekomunikacyjnych	29	26	29
Koszty zatrudnienia pracowników	1	4	3
Klimat dla rozwoju biznesu wynikający z polityki prowadzonej przez rząd	4	3	2
Wartość powierzchni biurowej w stosunku do jej standardu	1	4	6
Dostępność powierzchni biurowej	7	16	13
Znajomość języków obcych	18	24	24
Łatwość poruszania się w mieście	28	23	26
Jakość życia pracowników	33	25	27
Czystość środowiska	26	14	26

Źródło: opracowanie na podstawie raportu *European Cities Monitor 2006*.

Atutem inwestycji w analizowanych stolicach są niskie (w porównaniu z państwami Europy Zachodniej nawet cztero-, pięciokrotnie niższe) koszty prowadzenia działalności gospodarczej, a przede wszystkim koszty pracy. W raporcie *European Cities Monitor 2006* Warszawa jest klasyfikowana na pierwszej, Budapeszt na trzeciej, a Praga na czwartej pozycji ze względu na koszty zatrudnienia pracowników. Dodatkowo wzrost poziomu wynagrodzeń w Polsce następuje powoli. W rezultacie płace w Czechach albo na Węgrzech są wyższe niż w Polsce (tab. 9).

Tab. 9. Koszt roboczogodziny (euro)

Państwo	Sektor prywatny	Sektor produkcyjny
Polska	5,9	5,2
Węgry	6,7	6,1
Czechy	7,4	6,7

Źródło: Eurostat 2007.

Oprócz niskich kosztów pracy powodem, dla którego wiele firm przenosi działalność do Warszawy, Pragi i Budapesztu, są niskie koszty utrzymania, umożliwiające zwiększenie przychodów ze sprzedaży oraz obniżenie cen produktów. Warunki życia np. w Polsce są porównywalne ze standardami panującymi w Wielkiej Brytanii, Niemczech czy Austrii. Istotną różnicę stanowią jednak koszty utrzymania, które w Polsce są zdecydowanie mniejsze niż w innych pań-

stwach UE. Badania *Economist Intelligence Unit* udowodniły, że stanowią one równowartość 76% podobnych wydatków w Berlinie, 68% w Wiedniu oraz 59% w Londynie (*Niskie...*).

Istotnym atutem dla transnarodowych inwestorów są także funkcje stołeczne analizowanych miast. Stolica jest często jedynym ośrodkiem znanym poza granicami, stąd bierze się jej przewaga w przyciąganiu kapitału nad innymi miastami. Stołeczność to również lokalizacja centrum decyzyjnego, instytucji politycznych i administracyjnych, do których bezpośredni dostęp ułatwia prowadzenie działalności gospodarczej oraz zapewnia specyficzne „korzyści zewnętrzne”. Instytucje te to tysiące wykształconych urzędników i ekspertów, współtworzących potencjał intelektualny i siłę nabywczą miast (Dziemianowicz 2000, s. 300).

Z kolei do czynników, które niekorzystnie wpływają na decyzję o lokalizacji firmy w Warszawie, Pradze i Budapeszcie w pierwszej kolejności, należy zaliczyć problemy drogowo-komunikacyjne.

Badane stolice są postrzegane jako nieatrakcyjne dla międzynarodowych inwestorów również ze względu na warunki życia dla pracowników. Praga, Budapeszt i Warszawa uplasowały się odpowiednio na 25., 27. i 33. miejscu w raporcie *European Cities Monitor 2006*. Kultura przestrzeni stała się wartością priorytetową w konkurencji między miastami, jest uwzględniana jako jeden z istotnych czynników przy podejmowaniu decyzji lokalizacyjnych. Wynika to z preferencji wąskiej grupy specjalistów, którzy uzyskując wysokie dochody, dużą wagę przywiązują do wyboru miejsca zamieszkania i jakości warunków życia, dlatego liczą się miasta położone w sąsiedztwie nieskażonego środowiska naturalnego.

Przedsiębiorcy, pomimo że borykają się z wyżej wymienionymi problemami, planują inwestycje w Warszawie, Pradze i Budapeszcie. Budowanie przyczółka w tej części Europy najlepiej bowiem rozpocząć w regionie o chłonnym rynku i relatywnie dużym bezpieczeństwie polityczno-gospodarczym. Raport AT Kearney 2006 pozytywnie ocenia Polskę, Czechy i Węgry jako dynamiczne, cieszące się zaufaniem środowisko dla bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Polska zajmuje w tym rankingu piąte, Węgry jedenaste, a Czechy dwunaste miejsce³.

2.2. Funkcja ośrodka przestrzeni dla biznesu

Przestrzeń biurowa. Analizowane stolice zajmują pozycję preferowanego w regionie rynku komercyjnej powierzchni biurowej. W raporcie *European Cities Monitor 2006* pod kątem dostępności powierzchni biurowej Warszawa została sklasyfikowana na siódmej, Budapeszt na trzynastej, a Praga – szesnastej pozycji. Co istotne, pod kątem wartości powierzchni biurowej w stosunku do jej standardu stolica Polski zajęła pierwsze, Czech czwarte, a Węgier szóste miejsce (tab. 8).

³ Największym zaufaniem wśród inwestorów cieszą się: Chiny ze wskaźnikiem – 2,197; Indie – 1,951; USA – 1,420; Wielka Brytania – 1,398; Polska – 1,363; Rosja – 1,341; Brazylia – 1,336; Australia – 1,276; Niemcy – 1,267; Hongkong – 1,208; Węgry – 1,157; Czechy – 1,136 (*FDI Confidence Index Report 2005*).

W rywalizacji o budowę luksusowych kompleksów biurowych w tej części kontynentu początkowo (w pierwszym okresie transformacji) prym wiodł Budapeszt. Stolica Węgier dzięki stosunkowo liberalnej polityce władz jeszcze przed transformacją ustrojową miała infrastrukturę najbardziej zbliżoną do zachodnioeuropejskich standardów (Jałowiecki 2000, s. 48–49). Obecnie nowoczesna powierzchnia biurowa w Budapeszcie koncentruje się na czterech obszarach: ścisłe centrum miasta, rynek centralny, miejsca poza centrum i rynek peryferyjny. Z powodu braku wolnych terenów dla inwestycji nowe budynki biurowe powstają głównie poza centrum miasta. Większość obiektów jest budowana w Váci út, południowym Peszcie i na południu Budapesztu, 2/5 nowoczesnej powierzchni biurowej jest zlokalizowane w Budzie, a 3/5 w Peszcie.

Tab. 10. Rynek powierzchni biurowej (2006 r.)

Miasto	Warszawa	Praga	Budapeszt
Dostępna powierzchnia biurowa (mln m ²)	2,56	2	1,73
Cena wynajmu			
lokalizacja w centrum miasta (euro/m ² miesięcznie)	23–25	17–19	18–20
lokalizacja poza centrum miasta (euro/m ² miesięcznie)	13–16	14,5–15,5	13–16

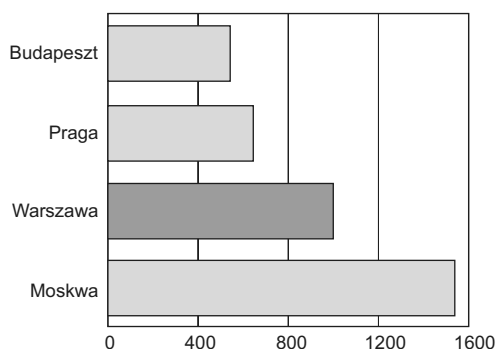
Źródło: opracowanie na podstawie *Warsaw...* 2007, s. 7; *Real...* 2007; *Prague...* 2006/2007, s. 13.

Również stolica Czech dzięki bogatemu dziedzictwu historycznemu oraz korzystnemu położeniu jest atrakcyjnym w Europie rynkiem powierzchni biurowej (tab. 10). Początkowo inwestycje koncentrowały się w centrum i polegały na adaptacji zabytkowych obiektów. Obecnie w tym rejonie nie ma już większych możliwości rozwojowych, w związku z tym udział obszarów historycznych w lokalizacji obiektów biurowych zmniejszył się na rzecz dzielnic spoza centrum Pragi (Jałowiecki 2000, s. 49).

Największym rynkiem biurowym spośród analizowanych miast dysponuje Warszawa (tab. 10). Rynek powierzchni biurowej w stolicy Polski coraz bardziej przypomina zachodnioeuropejski, podaż znacznie przewyższa popyt. Obserwuje się koniunkturę na budowanie komercyjnych obiektów biurowych, łączących funkcję biurową z usługami, handlem, mieszkaniami. Popyt na powierzchnie biurowe jest konsekwencją rzeczywistego rozwoju gospodarczego miasta, a także efektem postrzegania Polski jako państwa o szybkim tempie wzrostu gospodarczego oraz znacznym potencjale ekonomicznym i demograficznym. Cechy te przekładają się na nowy wizerunek Warszawy jako miasta przyjaznego inwestorom.

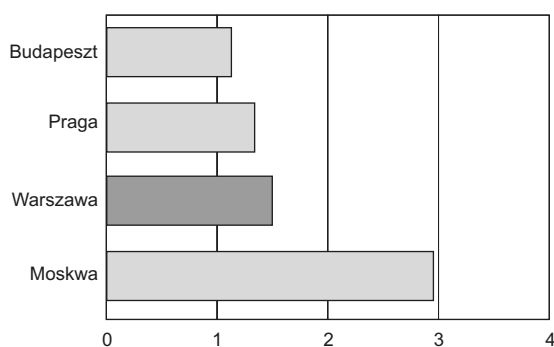
Przestrzeń handlowa. Analizowane stolice stanowią istotny rynek powierzchni handlowej. Pod względem podaży powierzchni centrów handlowych prym wiodzie Warszawa. W Pradze i Budapeszcie nie pozostało już tyle wolnej przestrzeni do zagospodarowania pod nowe inwestycje jak w stolicy Polski, dlatego podaż powierzchni handlowej w obu miastach jest mniejsza niż w Warszawie (ryc. 1).

Poziom czynszów za wynajem powierzchni handlowych uzależniony jest od lokalizacji obiektu w mieście, umiejscowienia sklepu na obszarze centrum handlowego, branży najemcy oraz wielkości wynajmowanej przestrzeni. Budapeszt, który ma najmniej z analizowanych miast powierzchni handlowej, jednocześnie należy do najdroższych lokalizacji. Ceny najmu sięgają 100 euro/m² miesięcznie. Za 60–80 euro/m² miesięcznie można wynająć powierzchnie handlowe w Warszawie. Najtańszą (do 50 euro/m² miesięcznie) przestrzeń handlową oferuje Praga (*Warsaw... 2007*, s. 8). Stolice cieszą się sporym zainteresowaniem zagranicznych sieci, obserwujemy powstawanie dużych, wielofunkcyjnych centrów handlowych, np. Blue City, Arkadia, Złote Tarasy w Warszawie. W stolicy Węgier główne inwestycje handlowe to: Europark, Albertaina oraz obiekty wielofunkcyjne.

Ryc. 1. Rynek powierzchni handlowej (w tys. m²)

Źródło: *Warsaw...*, 2007, s. 8.

Ryc. 2. Rynek powierzchni magazynowej (w mln m²)

Źródło: *Warsaw...*, 2007, s. 11.

Przestrzeń magazynowa. Największy rynek powierzchni magazynowej spośród analizowanych miast obserwuje się w Warszawie. Nieznacznie mniejszą ofertą dysponują Praga i Budapeszt (ryc. 2). Stawki za wynajem w stolicy Polski w strefie I wynoszą około 5,25 euro/m², a w pozostałych strefach 2,8–3,6 euro/m²

miesięcznie (*Warsaw...* 2007, s. 11). Jest to cena konkurencyjna w stosunku do Pragi i Budapesztu, gdzie średnie koszty najmu są wyższe z powodu niższej podaży działek i wynoszą odpowiednio 5 i 4,8 euro/m² miesięcznie (*Rynek...*).

Porównanie polskiego, czeskiego i węgierskiego rynku nieruchomości biurowych, handlowych i magazynowych z rynkami państw unijnej piętnastki pozwala stwierdzić, iż średnie roczne stopy zwrotu są dużo korzystniejsze dla Polski, Czech i Węgier. W państwach tych bowiem mamy do czynienia z największym popytem oraz najwyższymi stopami kapitalizacji. Średnie roczne stopy zwrotu z zainwestowanego kapitału w miastach Europy Zachodniej wynoszą 6% dla powierzchni biurowej, 5,8% – handlowej i 8,2% dla powierzchni magazynowej, natomiast stopy zwrotu z inwestycji w Polsce, Czechach i na Węgrzech odpowiednio: 7,9%, 8,1% i 10,5% (Czarnecka, Cieślak 2005, s. 100).

2.3. Funkcja ośrodka nauki i wiedzy

Pełnienie takiej funkcji wymaga obecności znanych i renomowanych placówek naukowo-badawczych, ośrodków szkolenia specjalistycznych kadr, parków technologicznych, centrów kongresowych, uniwersytetów o znacznym udziale studentów cudzoziemców. Metropolie dzięki odbywającym się kongresom, zjazdom i seminariom stanowią płaszczyznę wymiany wiedzy i idei, miejsce międzynarodowych spotkań.

Pozycję danego ośrodka w dziedzinie nauki wyznacza współczynnik obliczany przez Instytut Informacji Naukowej w Filadelfii, oznaczający liczbę publikacji i ich cytowań przypadających na dany ośrodek naukowy. Analizy z tego punktu widzenia dokonał T. Zarycki (2000, s. 342–346), opierając się na wynikach *Science Citation Index* przedstawionych w artykule C.W. Matthiessena i A.W. Schwarza (1999). Biorąc pod uwagę liczbę publikowanych w latach 1994–1996 artykułów, oszacowano, że Warszawa zajęła 32., Praga 33., a Budapeszt 36. miejsce w Europie. Inaczej przedstawia się ranking ośrodków naukowych według liczby artykułów odnotowanych w *Science Citation Index* na mieszkańca. W tym zestawieniu Praga zajęła 20., Warszawa 33., a Budapeszt 38. miejsce.

Pod względem liczby studentów prym wiedzie Warszawa. W stolicy Polski w 2003 r. studiowało prawie dwukrotnie więcej osób niż w Budapeszcie i trzykrotnie więcej niż w Pradze. Także liczba studentów na tysiąc mieszkańców potwierdza dominującą rolę Warszawy wśród analizowanych miast (tab. 11).

Tab. 11. Liczba studentów

Miasto	1990 r. (tys.)	2000 r. (tys.)	2003 r.	
			Ogółem (tys.)	na 1 tys. mieszkańców
Warszawa	68,9	239,2	269,5	159
Budapeszt	45,4	114,4	146,6	86
Praga	54,5	73,7	94,1	81

Źródło: *Rocznik Statystyczny Warszawy*, 2005, s. 419; 2006, s. 416.

Z kolei analiza liczby studiujących obcokrajowców wykazuje, że najszybciej rozwijającym się ośrodkiem jest Budapeszt. Odsetek studiujących cudzoziemców w roku akademickim 1994/1995 w Warszawie wynosił 115 osób i był większy niż w Pradze, ale nie mógł równać się z Budapesztem, gdzie odnotowano znacznie wyższą liczbę studentów z zagranicy (Jałowiecki 1999, s. 127). Od tego czasu sytuacja nie uległa znacznej zmianie. Budapeszt nadal pozostaje liderem kształcenia obcokrajowców. W roku akademickim 2006/2007 ponad 15 tys. osób ze 118 krajów studiowało na Węgrzech⁴. 79% studiujących cudzoziemców pochodziło z Europy (Rumunii, Słowacji, Niemiec, Ukrainy), 16% z Azji, 3% Ameryki Północnej, a 2% to przedstawiciele państw afrykańskich (*Foreign...*). Zbliżona liczba obcokrajowców studiuje w Czechach. Zgodnie z danymi Institute for Information on Education ponad 14,2 tys. cudzoziemców, głównie Słowaków, Rosjan i Ukraińców, studiowało na czeskich uniwersytetach w roku akademickim 2004/2005. Większość stanowili studenci Uniwersytetu Karola (5,2 tys.) oraz Uniwersytetu Ekonomicznego (1,9 tys.) w Pradze (*Number...*).

W porównaniu z Węgrami i Czechami liczba studiujących w Polsce obcokrajowców jest niższa i wynosi 10 tys. osób. Polska jest atrakcyjnym miejscem nauki głównie dla obywateli Europy Wschodniej oraz państw środkowej i południowej Azji (Guza 2007). Liczba obcojęzycznych studentów w Warszawie w roku akademickim 2005/2006 wynosiła 2,6 tys. osób (*Rocznik Statystyczny Warszawy*, 2006, s. 248). Stolica Polski staje się coraz bardziej kosmopolitycznym ośrodkiem, przyciągając nie tylko młode osoby z Europy Wschodniej, lecz także obywateli państw azjatyckich (np. Wietnamu, Chin) oraz państw Europy Zachodniej (Niemiec, Holandii)⁵.

Jakie czynniki stymulują, a jakie hamują rozwój funkcji ośrodka nauki i wiedzy w Warszawie, Pradze i Budapeszcie?

Nie słabnie „moda” na Europę Środkowo-Wschodnią. Analizowane stolice powinny dynamizować swój rozwój poprzez wykorzystywanie dogodnego położenia geograficznego oraz sprzyjającego układu geopolitycznego po rozszerzeniu UE. Miasta powinny zabiegać o awans w sieci metropolii poprzez otwieranie kolejnych kierunków studiów w języku angielskim. Uatrakcyjnienie Europy Środkowo-Wschodniej jako miejsca do studiowania dla młodych ludzi z innych państw UE jest ważnym wyzwaniem dla uczelni wyższych. Napływ obcojęzycznych studentów to korzyści społeczne, ekonomiczne, a przede wszystkim promocja miast za granicą.

Warto jednak pamiętać o podstawowych problemach w rozwoju funkcji ośrodka nauki i wiedzy.

1) Budżety Polski i Węgier stanowią dominujące źródło finansowania badań naukowych (w 2002 r. około 60% środków pochodziło z budżetów tych państw).

⁴ Ze względu na brak aktualnych danych dotyczących liczby studiujących obcokrajowców w Budapeszcie i Pradze porównano dane dla państw. Przyjęto jednocześnie, że większość obcojęzycznych studentów kształci się w stolicy.

⁵ Badanie na temat studiujących w Warszawie cudzoziemców przeprowadzono w pierwszym kwartale 2005 r. wśród 9 publicznych i 59 niepublicznych uczelni wyższych.

Krajem, w którym prywatni przedsiębiorcy ponosili ponad połowę wydatków na naukę, były Czechy⁶.

- 2) Środki na finansowanie badań naukowych są niezadowolające w stosunku do potrzeb. Poziom nakładów przeznaczanych na badania i rozwój w PKB (w przeliczeniu na jednego mieszkańca) w 2003 r. w Polsce wynosił 0,59%, Czechach 1,35%, na Węgrzech 0,97% (Heller, Bogdański 2005, s. 64–65).
- 3) Sektor badań i rozwoju charakteryzuje niekorzystna dominacja badań podstawowych (prac teoretycznych i eksperymentalnych niezwiązanych z użytkowaniem praktycznych zastosowań) nad badaniami stosowanymi (wiedza praktyczna) oraz rozwojowymi (wykorzystywanie posiadanej wiedzy do wprowadzania innowacji), np. w 2003 r. na badania podstawowe w Polsce przeznaczono 38,8% nakładów, podczas gdy na badania rozwojowe i stosowane odpowiednio 35,5% i 25,7% (Heller, Bogdański 2005, s. 71).

2.4. Funkcja węzła komunikacyjnego

Metropolia powinna być powiązana poprzez system autostrad, szybkich kolei, międzynarodowych lotnisk siecią częstych, szybkich i bezpośrednich połączeń komunikacyjnych z głównymi ośrodkami miejskimi kontynentu i świata.

Węzeł lotniczy. W gospodarce opartej na wiedzy ważniejsza od kosztów transportu jest dostępność miasta dla ruchu osobowego. Port Lotniczy Praha-Ruzyně jest największym pod względem liczby obsługiwanych pasażerów portem lotniczym wśród analizowanych miast (tab. 12). Drugi pod względem liczby obsługiwanych pasażerów port lotniczy Budapest-Ferihegy oferuje loty po Europie, do Azji, na Bliski Wschód i do Ameryki Północnej.

Tab. 12. Porty lotnicze (2005 r.)

Nazwa portu lotniczego	F. Chopina w Warszawie	Praha-Ruzyně	Budapest-Ferihegy
Liczba obsługiwanych pasażerów (mln)	8	10,8	8,2
Odległość od centrum miasta (km)	10	10	16

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Port lotniczy Budapeszt...*; *Port lotniczy Praga...*, *Port Lotniczy Warszawa...*

Warszawski Port Lotniczy im. F. Chopina („Okęcie”) ma około 60 regularnych połączeń z portami na świecie. Pomimo że jest położony stosunkowo blisko centrum miasta, charakteryzuje go wiele cech prowincjonalnych – jest słabo powiązany z systemem dróg krajowych i nie jest połączony z systemem kolejowym. Dlatego konieczne są kompleksowe działania w zakresie infrastruktury transportowej. Za modernizacją portu lotniczego powinny podążać inne inwestycje z nim

⁶ Struktura nakładów na działalność badawczo-rozwojową wg źródeł finansowania w 2002 r. – Czechy: budżet państwa – 42,1%, podmioty gospodarcze – 53,7%, Węgry: budżet państwa – 58,5%, podmioty gospodarcze – 29,7%, Polska odpowiednio: 61,1% i 22,7% (Heller, Bogdański 2005, s. 68–69).

związane (Korcelli-Olejniczak 2004, s. 129–130), tak aby lotnisko było nie tylko miejscem przesiadkowym, lecz także punktem docelowym dla przybyszów i turystów.

W interesie Warszawy, Pragi i Budapesztu leży rozwój powietrznego systemu transportu. Istnienie sprawnych i nowoczesnych lotnisk stanowi jeden z warunków rozwoju innych funkcji metropolitalnych. Im większa liczba i jakość połączeń danego miasta z centrami decyzyjnymi o wymiarze światowym, tym wyższa ranga ośrodka w systemie metropolii (Denieul 1996, s. 66–69).

Węzeł drogowy. Pomimo korzystnego położenia geopolitycznego analizowanych stolic problemem pozostaje jakość infrastruktury komunikacyjnej. Jak wynika z raportu *European Cities Monitor 2006*, Warszawa i Praga zajmują 23., a Budapeszt 28. miejsce ze względu na połączenia transportowe z innymi miastami oraz połączenia międzynarodowe. Natomiast ze względu na łatwość poruszania się po mieście Praga uplasowała się na 23., Budapeszt 26., a Warszawa na 28. pozycji (tab. 8).

Pomimo że Praga i Budapeszt bariery komunikacyjne rozwiązały już w latach osiemdziesiątych, wciąż utrudnieniem pozostaje sprawność poruszania się po miastach. Budapeszt wykorzystał koniunkturę ekonomiczną na przełomie XIX i XX w.; powstało wówczas metro, wiele arterii. Metro w Budapeszcie było drugim (po londyńskim) w Europie. Obecnie ma 31,7 km długości, 3 linie, 42 stacje. Sieć metra w Budapeszcie i Pradze łączy niemal wszystkie dzielnice i jest najszybszym sposobem poruszania się po miastach. Metro w stolicy Czech jest najdłuższe spośród analizowanych stolic. Ma 54,6 km długości, 3 linie, 54 stacje. Warszawska kolej podziemna w porównaniu z praską czy budapeszteńską okazuje się prowincjonalna: liczy 23 km długości, ma 21 stacji, 1 linię.

W Czechach i na Węgrzech wydano na infrastrukturę komunikacyjną (w przeliczeniu na jednego mieszkańca) odpowiednio 8 i 11 razy więcej niż w Polsce. Do Pragi i Budapesztu prowadzą autostrady (Kudzia, Pawelczyk 2001). Praga jest połączona pięcioma drogami sieci transeuropejskiej, trzy z nich to autostrady. Ogółem do miasta prowadzą cztery autostrady i trzy magistrale (*Information...*). Jeszcze bardziej rozbudowany jest układ drogowy Budapesztu: dziesięć dróg szybkiego ruchu (autostrad i dróg ekspresowych) rozchodzi się promieniście ze stolicy Węgier. Ta sieć, o charakterze centrycznym, umożliwia szybkie przemieszczanie się między Budapesztem a innymi miastami, ale powoduje krzyżowanie się szlaków drogowych w centrum miasta.

Istniejący w Warszawie układ drogowo-uliczny powstał w wyniku powojennych koncepcji planistycznych. System głównych dróg opiera się na modelu promienisto-koncentrycznym, zbiegającym się w centrum miasta. Ruch do Warszawy wprowadzony jest sześcioma arteriami. Wieloletnie próby przełamania tego układu przez budowę rozdzielających ruch obwodnic nie zostały uwieńczone sukcesem (zrealizowano jedynie fragmenty obwodnic). Dlatego też znaczna część ruchu tranzytowego trafia do centrum. Powoduje to nadmierne przeciążenie stosunkowo rzadkiej sieci ulicznej (Górnicki 1999, s. 19–24). Długość miejskiej sieci drogowej w Warszawie wynosi 1093 km, podczas gdy

w Budapeszcie – 1133 km, a w Pradze – 877 km. Problem polega na tym, że w stolicy Polski zarejestrowanych jest najwięcej (698 tys.) samochodów osobowych. Pomimo większej liczby mieszkańców prawie sto tysięcy mniej aut jeździ po Budapeszcie (605 tys.), a najmniej (569 tys.) zarejestrowanych jest w Pradze (*Rocznik Statystyczny Warszawy*, 2006, s. 417).

Analizowane stolice nadal stanowią silną barierę komunikacyjną między wschodem i zachodem oraz północą i południem Europy. Bariera ta ma przede wszystkim jakościowy charakter. Mimo teoretycznie korzystnego położenia geograficznego, niejako „na własne życzenie” nie stanowią ośrodków tranzytowych. Dlatego niezbędne jest usprawnienie układu transportowego, warunkującego sprawne funkcjonowanie i pozycję metropolitalną Warszawy, Pragi i Budapesztu.

3. Zakończenie

Badania potwierdzają zmianę pozycji lidera przemian społeczno-ekonomicznych: Budapeszt (w latach dziewięćdziesiątych) oddał pierwszeństwo Pradze, a w niektórych dziedzinach Warszawie. Z tab. 13 wynika, iż stolica Polski zajmuje silną pozycję ze względu na funkcję ośrodka przestrzeni dla biznesu oraz ośrodka nauki i wiedzy. Do mocnych stron Pragi należą z kolei: funkcja ośrodka biznesu i węzła komunikacyjnego. Budapeszt może pochwalić się najwyższą liczbą studiujących obcokrajowców.

Tab. 13. Funkcje metropolitalne Warszawy, Pragi i Budapesztu – zestawienie

Funkcje metropolitalne		Warszawa	Praga	Budapeszt
Funkcja ośrodka biznesu		2	1	3
Funkcja ośrodka przestrzeni dla biznesu	przestrzeń biurowa	1	2	3
	przestrzeń handlowa	1	2	3
	przestrzeń magazynowa	1	2	3
Funkcja ośrodka nauki i wiedzy	liczba publikacji	1	2	3
	liczba cytowań	2	1	3
	liczba studentów	1	3	2
	liczba studentów cudzoziemców	3	2	1
Funkcja węzła komunikacyjnego	węzeł lotniczy	3	1	2
	węzeł drogowy	3	1	2

Źródło: opracowanie własne.

Rozwój funkcji metropolitalnych zależy od czynników historycznych, geopolitycznych, ekonomicznych i prawno-politycznych. Wśród najistotniejszych wskazać należy na następujące:

- 1) Metropolie, podobnie jak państwa, są bytami przestrzenno-politycznymi działającymi w określonym środowisku międzynarodowym. Dlatego zewnętrzne

uwarunkowania polityczne, takie jak: położenie, charakter stosunków między państwowych, udział w organizacjach międzynarodowych, wewnętrzne problemy i podziały w strukturach UE, warunkują kształtowanie się, rozkwit albo stagnację w ich rozwoju. Przykładem negatywnego oddziaływania uwarunkowań geopolitycznych jest m.in. kształt urbanistyczny Warszawy.

- 2) Na tempo rozwoju analizowanych stolic wpływa nakładanie się procesów transformacji ustrojowej, przemian okresu postmodernistycznego oraz obecnie obserwowanego kryzysu gospodarki światowej. Sytuacja ekonomiczna państwa najwyraźniej na Węgrzech niekorzystnie wpływa na pozycję Budapesztu w systemie metropolii.
- 3) Ograniczone środki finansowe w analizowanych miastach uniemożliwiają podjęcie inwestycji infrastrukturalnych usprawniających funkcjonowanie czy dynamizujących rozwój. Niedoinwestowanie jest najbardziej widoczne w zakresie infrastruktury technicznej, zwłaszcza słabej dostępności komunikacyjnej miast. Stymulowanie bądź hamowanie rozwoju funkcji metropolitalnych jest także warunkowane nie zawsze efektywnym wykorzystywaniem dostępnych środków budżetowych (Parysek 2003, s. 31).
- 4) Stolica była, jest i zawsze będzie przedmiotem żywego zainteresowania ze strony władz państwowych, próbujących niejednokrotnie i w różny sposób, np. poprzez częste zmiany ustroju⁷, zapewnić sobie wpływ na jej funkcjonowanie. Jest to zjawisko normalne, duże miasta bowiem odgrywają rolę ważne i aktywnego ośrodka naukowego, politycznego, kulturalnego, centrum gospodarczego i administracyjnego, a przede wszystkim są wielkim skupiskiem ludzkim (Maciołek 1993, s. 37, 57). Są tam pieniądze, stanowiska, stamtąd można zasilać partyjne kasy, tam można umieszczać swoich ludzi. Stolice stanowią dla partii politycznych ogromną liczbę synekur.

Jaką pozycję w hierarchii metropolii zajmą w przyszłości Warszawa, Praga i Budapeszt? Każde „miasto – jak pisał S. Wyganowski (1993, s. 7) – jest tworem dynamicznym, stale rozwijającym się, przekształcalnym. Jest systemem otwartym, nigdy niezakończonym”. Świadomość istniejących i potencjalnych zagrożeń rozwojowych wymusza przyjęcie możliwie krótkiego horyzontu czasowego, w którym trzeba usunąć najbardziej rażące dysproporcje utrudniające sprawne funkcjonowanie. Przyszłość zmieniającej się Europy należy do miast. Rozwój funkcji metropolitalnych powinien mieć charakter selektywny, nastawiony na realizację wybranych kierunków, priorytetowych dla każdej ze stolic.

Literatura

- Bonavero P., Conti S., 1996, „New technological paradigm. Urban identity and metropolitan networks in Europe”, w: D. Pumain, T. Saint-Julien (red.), *Urban Networks in Europe*, Paris: John Libbey.
- Brunet R., 1989, *Les villes „européennes”*, Paris: La Documentation Française.

⁷ Od przywrócenia samorządu terytorialnego w Polsce w 1990 r. ustrój Warszawy doznał się czterech zmian (zob. Kuć 2004, s. 63–78; 2003, s. 109–122).

- Czarnecka D., Cieślak M., 2005, „Raport – nieruchomości. Powierzchnie komercyjne”, *Businessman Magazine*, nr 4.
- Denieul F., 1996, „Historic metropolis. A need for a clear strategy”, w: J. Purchla (red.), *The Historical Metropolis. A Hidden Potential*, Kraków: International Cultural Centre.
- Dziemianowicz W., 2000, „Warszawskie przedsiębiorstwa w procesie globalizacji”, w: A. Kukliński, J. Kołodziejcki, T. Markowski, W. Dziemianowicz (red.), *Globalizacja polskich metropolii*, Warszawa: Rewasz.
- European Cities Monitor Report 1990, 1998, 2002, 2004, 2006*, London: Cushman & Wakefield, Healey & Baker.
- FDI Confidence Index Report, 2005*, Alexandria: AT Kearney.
- Foreign students in Hungary: Where are they coming from and where are they going?*, Ministry of Education and Culture, <http://www.felvi.hu> (5.09.2007).
- Furman S., 2000, „Globalizacja metropolii warszawskiej. Ogólny szkic problemu”, w: A. Kukliński, J. Kołodziejcki, T. Markowski, W. Dziemianowicz (red.), *Globalizacja polskich metropolii*, Warszawa: Rewasz.
- Gawryszewski A., Korcelli P., Nowosielska E., 1998, „Funkcje metropolitalne Warszawy”, *Zeszyty Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN*, nr 53.
- Górnicki J., 1999, „Bariery i ograniczenia rozwoju systemu transportowego w Warszawie i metropolii”, w: *Rozwój sieci transportowej metropolii warszawskiej, 28–29 października 1999 r., konferencja naukowo-techniczna*, Warszawa: Urząd Gminy Warszawa Centrum.
- Guza Ł., 2007, „Cudzoziemcy mają problemy ze studiowaniem w Polsce”, *Gazeta Prawna*, nr 120.
- Heller J., Bogdański M., 2005, „Nakłady na badania i rozwój w Polsce na tle wybranych państw europejskich”, *Studia Regionalne i Lokalne*, nr 4.
- Information server city of Prague: Transportation*, <http://magistrat.praha-mesto.cz> (30.08.2007).
- Jałowiecki B., 1989, „Warszawa jako stolica Polski”, *Kronika Warszawy*, t. 79.
- Jałowiecki B., 1999, *Metropolie*, Białystok: Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania.
- Jałowiecki B., 2000, *Společna przestrzeń metropolii*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar”.
- Korcelli-Olejniczak E., 2004, „Funkcje metropolitalne Berlina i Warszawy w latach 1990–2002. Współzależność pozycji w systemie miast Europy Środkowej”, *Prace Geograficzne*, nr 198.
- Kuć K.A., 2003, „Samorząd terytorialny miasta stołecznego Warszawy”, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*, t. X, sectio K.
- Kuć K.A., 2004, „Problem ustroju miasta stołecznego Warszawy”, w: S. Michałowski, A. Pawłowska (red.), *Samorząd lokalny w Polsce – społeczno-polityczne aspekty funkcjonowania*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Kudzia P., Pawelczyk G., 2001, „Między Wschodem a Zachodem”, *Wprost*, nr 981.
- Maciołek M., 1993, „Ustrój aglomeracji miejskich”, *Samorząd Terytorialny*, nr 9.
- Matthiessen C.W., Schwarz A.W., 1999, „Scientific centres in Europe: an analysis of research strength and patterns of specialisation based on bibliometric indicators”, *Urban Studies*, t. 36, nr 3.
- Niskie koszty działalności gospodarczej*, Warszawa: Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych, <http://paiz.gov.pl> (1.09.2005).

- Number of foreigners study at Czech universities*, <http://magistrat.praha-mesto.cz> (5.09.2007).
- Parysek J.J., 2003, „Metropolie: metropolitalne funkcje i struktury przestrzenne”, w: I. Jażdżewska (red.), *Funkcje metropolitalne i ich rola w organizacji przestrzeni*, Łódź: Triada.
- Port lotniczy Budapeszt-Ferihegy*, <http://pl.wikipedia.org> (21.08.2007).
- Port lotniczy Praga-Ruzyně*, <http://pl.wikipedia.org> (21.08.2007).
- Port lotniczy Warszawa im. F. Chopina*, <http://www.lotnisko-chopina.pl> (1.10.2008).
- Prague Property Report 2006/2007*, Prague: Knight Frank Newmark Global.
- Projekt ESPON nr 3.1, 2006, *Atlas ESPON. Struktura terytorium Europy*, Bonn: Bundesamt für Bauwesen und Raumordnung.
- Real Estate Market Overview Hungary – Budapest 2007*, 2007, Budapeszt–Wiedeń.
- Rocznik Statystyczny Warszawy 2002*, 2003, Warszawa: Urząd Statystyczny w Warszawie.
- Rocznik Statystyczny Warszawy*, 2005, Warszawa: Urząd Statystyczny w Warszawie.
- Rocznik Statystyczny Warszawy*, 2006, Warszawa: Urząd Statystyczny w Warszawie.
- Rynek powierzchni magazynowych w I kwartale 2005*, <http://dom.gazeta.pl> (23.06.2005).
- Taylor P.J., 2003, „European cities in the world city network”, *GaWC Research Bulletin*, nr 105.
- Treuner P., 1994, „A new map of Europe’s spatial development objectives”, *European Journal of Regional Development*, nr 1.
- Treuner P., Foucher M., 1994, *Towards a New European Space*, Hannover: Akademie für Raumforschung und Landesplanung.
- Warsaw City Report*, 2007, Warsaw: Jones Lang LaSalle.
- Wyganowski S., 1993, *Jutro wielka Warszawa*, Warszawa: Związek Dzielnic-Gmin Warszawy.
- Zarycki T., 2000, „Warszawa jako europejska metropolia nauki”, w: A. Kukliński, J. Kołodziejcki, T. Markowski, W. Dziemianowicz (red.), *Globalizacja polskich metropolii*, Warszawa: Rewasz.

METROPOLITAN FUNCTIONS OF WARSAW, PRAGUE AND BUDAPEST

The idea of the paper refers to the comparison of functions that determine an international position of Warsaw, Prague and Budapest. It is also an attempt to evaluate the chances of these three cities to win and develop individual metropolitan functions in the future. At the same time, this paper aims at identifying the main factors, both obscuring and supporting the development of metropolitan functions of cities under analysis. The author recognizes the following reasons of CEE metropolies development – a significant change of geopolitical position, due to socio-economic transformation, a membership of Poland, Czech Republic and Hungary in the structure of EU, globalization and civilization of information technology.

Within the first part of the paper capitals are analyzed in relation to several theoretical approaches. The second part shows the results of author's research, based on statistical data analysis, referring to metropolitan functions of these cities.